

OBIECTIVELE PRIORITARE ALE EDUCAȚIEI CIVICE DIN STATELE CANDIDATE LA ADERARE LA UNIUNEA EUROPEANĂ²

Ludmila ROȘCA³

<https://orcid.org/0000-0003-0339-7157>

Recenzent: Gabriela GOUDENHOOFT, doctor habilitat, profesor universitar, Șef al Departamentului Științe Politice și Științe ale Comunității, Facultatea de Istorie, Relații Internaționale, Științe Politice și Științe ale Comunicării, Universitatea din Oradea, Gabrielagoud@gmail.com.

Rezumat: *În studiul „Obiectivele prioritare ale educației civice din statele candidate la aderare la Uniunea Europeană” sunt dezvoltate tezele despre: educația – obiectiv strategic în organizarea și funcționarea eficientă a instituțiilor statului democratic; educația civică – prioritate a sistemului European al instruirii și dezvoltării personalității; semnificația europenizării și socializării cetățenilor Republicii Moldova. În concluzie, autorul subliniază: o democrație nu se dezvoltă dacă nu educă la cetățeni capacitatea de a analiza critic tot ce se întâmplă în viața socială, politică a comunității. Capacitatea omului de a fi corect face ca democrația să fie posibilă, iar intențiile lui de a proceda incorect fac ca democrația să fie necesară. Într-un stat democratic se impune ca orice funcție sau atribuție să fie exercitată corect și cinstit, iar pentru aceasta se cer doi factori cumulativi: etica și încrederea. Dacă etica cere imparțialitate în exercitarea sarcinilor și rezistență la corupție, apoi încrederea reprezintă sentimentul de siguranță față de cinstea, buna-credință, sinceritatea unei persoane concrete.*

Cuvinte cheie: educație, educație civică, socializare, europenizare.

2 Art. Elaborat în cadrul subprogramului: CONSolidarea mecanismelor Socio-Economice și juridice de asigurare a bunăstării și securității cetățenilor (CONSEJ), 01.05.02

3 doctor habilitat în filosofie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, ludmilarosca.com@gmail.com

PRIORITY OBJECTIVES OF CIVIC EDUCATION IN EUROPEAN UNION ACCESSION CANDIDATE STATES

Abstract: The study entitled *“Priority Objectives of Civic Education in European Union Accession Candidate States”* develops several key theses concerning: education as a strategic objective in the organization and effective functioning of democratic state institutions; civic education as a priority of the European system of instruction and personal development; and the significance of Europeanization and the socialization of citizens of the Republic of Moldova. In conclusion, the author emphasizes that democracy cannot develop unless it cultivates in citizens the capacity to critically analyze everything that occurs in the social and political life of the community. A person’s capacity for integrity makes democracy possible, while the inclination to act dishonestly makes democracy necessary. In a democratic state, every function or responsibility must be exercised correctly and honestly, which requires two cumulative factors: ethics and trust. While ethics demands impartiality in the performance of duties and resistance to corruption, trust represents the sense of confidence in the honesty, good faith, and sincerity of a particular individual.

Keywords: education, civic education, socialization, Europeanization.

„Educația este cea mai puternică armă care poate schimba lumea”
(Nelson Mandela)

Introducere

Integrarea Europeană este un proces complex, care se desfășoară în timp, solicitând modificări serioase în stilul de viață și gândire al tuturor cetățenilor: producători, consumatori de bunuri materiale, servicii și informație. Prezența unui grup social inteligent, pregătit pentru acțiuni colective, bine informat – este o condiție a prosperității societății în toate timpurile, dar aportul lui este solicitat în mod deosebit în situațiile de criză, de disfuncționalitate a sistemului social. Sistemul social este deschis, complex, neliniar, caracterizat de propriile legități de funcționare. Funcționarea normală a sistemului social este caracterizată de dinamism și stabilitate. În condițiile de criză a unui element structural sau a întregului sistem, se intensifică semnificația factorului subiectiv – a actorului principal al vieții sociale. Actualmente, la nivel european, este evidențiată semnificația majoră a performanței sistemelor naționale de instruire și educație. În statele

membre ale Uniunii Europene învățământul superior este apreciat ca domeniu strategic, deoarece puterea unui stat poate fi sporită prin funcționarea eficientă a sistemului de instruire și educație. Ex-ministrul Educației din România, Daniel DAVID sublinia: pentru a fi rezilienți trebuie să fim educați și să ne bazăm pe știință.

Metodologia aplicată satisface cerințele abordării sistemice, instituționale, behavioriste, sociologice, culturale a educației, educației civice, a personalității umane. Aplicăm rezultatele analizei comparative a sistemelor educaționale din statele europene, în baza cărora justificăm concluziile propriei investigații. Astfel, constatăm că sistemul educațional european promovează cunoașterea, înțelegerea, aplicarea cunoștințelor, inclusiv în procesul de formare a aptitudinilor, abilităților de cunoaștere a vocației, a interesului persoanei implicate în acțiuni de socializare și personalizare. Rezultatele educației sunt cuantificate în activități practice, în comportament și comunicare. Sporirea eficienței instituțiilor educaționale este direct influențată de înlăturarea formalismului, abordării formale a procesului educațional. Comparată cu alte regiuni ale lumii, Europa rămâne spațiul individualismului, al personalității creatoare, al libertății. Fiecare European se străduie să fie o personalitate, un om diferențiat și desfășurat, căruia nu constrângerea exterioară, ci legea sa interioară îi impune limite și forme.

Rezultatele investigației. Obiectivele sistemului educațional în statul democratic sunt: *problematizarea personalității umane; formarea și dezvoltarea abilităților solicitate de un domeniu de activitate profesională; educația este mijlocul prin care societatea își reânnoiește treptat condițiile propriei existențe; însușirea conținutului valorilor acceptate și respectate în societate, corelarea valorilor cu virtutea.* În opinia lui Emile Durkheim: „Educația este socializarea metodică a tinerei generații...”, este acțiunea exercitată de către generațiile adulte asupra celor care nu sunt pregătiți pentru viața socială... Ea are ca obiect nu omul așa cum l-a creat natura, ci omul pe care îl vrea societatea, iar ea îl vrea așa cum cere structura sa interioară: pentru a exista orice societate are nevoie de omogenitate, iar educația este mijlocul prin care societatea își reânnoiește treptat condițiile propriei sale existențe, sădind în sufletul copilului similitudinile esențiale care sunt cele mai adecvate tipului respectiv de societate. Scopul educației este de a socializa individul biologic prin construirea ființei sale sociale care să se suprapună celei individuale”[1].

Educația este o formă de manifestare a realității socio-umane. Inerentă vieții sociale, educația este o realitate acționară direct perceptibilă, mai ales la nivelul întâlnirii dintre generații, este cognoscibilă prin urmele lăuate de istoria civilizațiilor (documente, instituții și nu numai) și logic deducibilă în abordarea sistemică a evoluției societății în care există diferențe mari de potențial de cunoaștere care tind logic către echilibru. Echilibrarea continuă a sistemului educațional se realizează într-un proces comunicațional, axat pe echilibrul de informații și se supune legilor acestuia. Educația este o formă de acțiune umană practică, ea rezultă din interacțiunea unui subiect individual sau colectiv care o inițiază [4].

Secolul XXI impune și un nou tip de educație. Nimeni nu poate fi beneficiarul unei noi civilizații, fără a avea un nou tip de educație; nimeni nu mai poate asigura acest nou tip de educație, fără a face schimbări în organizarea instituțiilor educaționale care interacționează cu mediul cultural, economic, administrativ, tehnologic. În lumea penetrată de diferite procese integraționiste, este importantă capacitatea omului de a se orienta în timpul și spațiul social. Orientarea omului stă la baza deciziei, alegerii opțiunii, genului de activitate profesională etc. Universitatea este chemată să dezvolte abilitățile cognitive ale omului, îndeosebi gândirea strategică, așa încât studentul, absolventul, angajatul, specialistul în domeniu să se poată orienta în viața socială a comunității.

În orientarea socială a omului contemporan modificările temporal-spațiale au semnificațe deosebită, determinate de evoluția sociumului de la tradiționalism la modernism și postmodernism. Orientarea primei categorii de oameni, evidențiate de Bauman, este determinată de dorința de a profita de expansiunea cultural-economică americană și europeană, care simultan poate conduce la neagarea/ignorarea valorilor, obiceiurilor și tradițiilor, moravurilor, constituite într-un spațiu și timp istoric concret [6, p. 296].

În alți termeni problema interdependențelor și modificărilor temporal-spațiale, caracteristice lumii contemporane, poate fi redată prin dialectica tradiție-inovație, cultură tradițională-cultură progresistă, inovatoare. Este important ca în orientarea tinerilor, cadrul didactic nu doar să fie pregătit teoretic, dar personal să accepte schimbarea, să înțeleagă corect necesitatea și importanța respectării principiului toleranței în comunicarea interculturală, să fie pregătit să accepte alte opinii și moduri de abordare.

Orientarea corectă a tinerilor pregătiți pentru a se încadra în diferite

activități social-utile, desfășurate într-o lume pestră „țesută din inegalități”, ar însemna:

- Cunoașterea limbii materne, istoria neamului care cuprinde și fundamentele morale: obiceiuri, tradiții, moravuri; treptele procesului civilizațional, desfășurat în limitele spațiale ale statului național. La 4 ani de la declanșarea războiului din Ucraina observăm etapele desfășurării procesul de integrare al copiilor refugiați în societatea moldovenească. Cunoașterea limbii române de mulți dintre aceștea este apreciată ca instrument al integrării în comunitatea din care fac parte. Unii elevi au menționat că o fac cu plăcere, din respect față de țara gazdă. Sunt numeroase exemple, care ar trebui însușite de acei cetățeni înconștienți, care locuind decenii în Moldova nu cunosc și nu vor să cunoască, să vorbească limba română.

- Dezvoltarea conștiinței istorice, în baza căreia este posibilă recunoașterea apartenenței la un neam, la o anumită cultură și civilizație.

- Capacitatea de a observa la timp schimbarea din mediul de existență, din ambianța socioculturală și de a reacționa la cerințele/ condițiile acesteia.

Cunoașterea, în sens îngust, este o precondiție a generării unor noi activități utile și relevante. În activitatea economică capitalul imaterial: calificarea personalului, relativitatea, flexibilitatea, bazele de cunoștințe etc., în prezent, are un rol mai important decât activele vizibile. Instituțiile educaționale, de orice nivel, sunt chemate să presteze servicii de calitate. Calitatea în educație este în legătură directă cu valorile respectate în societate: democrația, umanismul, echitatea, autonomia intelectuală și morală, calitatea relațiilor interpersonale, comunicarea, îmbogățirea comunității, inserția optimă socială și profesională, educarea individului ca membru critic și responsabil al grupului. Calitatea se realizează pe un anumit subiect, pentru un beneficiar concret, după anumite interese. În opinia profesorului Iosifescu: „Calitatea în educație înseamnă asigurarea pentru fiecare *educabil a condițiilor pentru cea mai bună, diversă și utilă dezvoltare*”[3].

Prin educație subînțelegem: o inițiere, un proces, un rezultat, un gen de activitate socială, instituțională și culturală. Sub aspect social educația reprezintă practici de creștere și învățare a copiilor, utilizate de oameni/ comunitate pentru asimilarea unor experiențe individuale și colective de viață, alcătuite din cunoștințe, deprinderi, valori și norme de comportament. În acest sens educația este echivalată cu socializarea – procesul de

asimilare al cunoștințelor acumulate de alte generații.

Sub aspect instituțional, educația vizează luminarea generală, culturalizarea persoanei. La rândul ei, culturalizarea vizează asimilarea conținutului valorilor, normelor, după care își desfășoară existența și activitatea întreaga comunitate. Preocuparea de bază a sistemului educațional: descoperirea și dezvoltarea abilităților individului, aplicarea lor în diverse genuri de activitate. Considerăm că este insuficient să-l informăm pe elev, student, să-i transmitem un volum de informații verificate în practică de alte generații. Este mult mai important să-l orientăm în lumea valorilor, să-i dezvoltăm abilitățile comunicaționale, să-i cultivăm deprinderea de a gândi înainte de a acționa, de a înțelege ceea ce i se întâmplă în viața personală, a familiei, a grupului social căruia îi aparține.

Înțelegerii și explicării fenomenului apartenenței la un grup, comunitate, țară, în ultimele decenii, i s-a acordat mai puțin spațiu și atenție în sistemul educațional din Republica Moldova. Considerăm, că fenomenul apartenenței, fiind însoțit de fiecare, ar putea conduce la instaurarea stabilității dinamice a sistemului politic, social, a securității și dezvoltării durabile a societății moldave. Pentru atingerea obiectivelor investigației sunt valoroase aspectele apartenenței instituționale la Europa: întruchiparea organizațiilor și legislației caracteristice societății deschise; apartenenței culturale: cultivarea unei atitudini în cunoaștere și în viața practică caracterizată de încredere în analiza factuală, failibilism și cultivarea spiritului critic [5].

Cultura europeană pune indivizii liberi în poziția de subiecți ai rentabilității. Ea conține o cultură a administrației eficiente, sprijinită pe o cultură a dreptului, caracterizată de personalism, legism și formalism. În sînul ei individuleste subiect, referință și scop al reglementărilor juridice; decizia asupra relațiilor sociale se supune regulilor de drept, a căror elaborare și promovare revin statului, cazurile sunt abordate plecând de la reguli generale și, într-un anumit sens, abstracte, ce alcătuiesc împreună o organizare formală a dreptului. Această cultură a dreptului este, la rîndul ei, un produs al culturii europene și rămâne legată de specificul ei. Apariții culturii europene atunci când cultura dreptului promovează individul ca subiect și scop al dreptului, suveranitatea și generalitatea legii. Afirmatia este valabilă cu atât mai mult în cultura europeană, care a autonomizat sferile și valorile, simultan evidențiază și legăturile lor interioare. Apariții culturii europene

prin sau *dacă* îți deschizi perspectiva pentru tine ca persoană sau popor să beneficiezi de o identitate europeană [9, pp. 298-299].

Andre Filip în lucrarea: *Pentru o politică europeană*, publicată în 1958, evidențiază trei concepte care formează specificul culturii europene: conceptul grec al individualității; conceptul roman al justiției și al cetățeanului; conceptul biblic al persoanei umane. Cardinalul Ratzinger determină specificul culturii europene prin tezele: coordonarea interioară dintre democrație și eumonie, a dreptului nemanipulabil; dacă eumonia este presupuziție a capacității de a viețui a democrației, opusă tiranilor și ochlocrației, atunci, la rândul ei, eumonia are ca presupuziție fundamentală venerația comună și obligatorie a dreptului public a valorilor morale și a lui Dumnezeu; renunțarea la dogma ateismului ca premisă a dreptului public și a formării statului și o venerație, inclusiv public recunoscută a lui Dumnezeu ca temei al ethosului și dreptului înseamnă renunțarea atât la națiune, cât și la revoluția mondială ca *sumum bonum*; pentru Europa recunoașterea și asigurarea libertății de conștiință, a drepturilor omului, a libertății științei, a societății umane bazate pe libertate, sunt constitutive [5].

Instituțiile de instruire și educație din statele europene nu doar formează, dar aplică diverse tehnici de asimilare a informației, așa încât obiectul educației: copilul, elevul, studentul, să înțeleagă cum pot fi aplicate cunoștințele în activitatea practică, în dezvoltarea și multiplicarea propriilor abilități. Omul inteligent este un om rațional, capabil să abordeze relațional, causal diferite intervale ale realității, incluzând individul și funcțiile sale. Raționalitatea are două moduri de manifestare distincte: aspectul analitic și cel creativ. Omul creativ, evident caracterizat de inteligență, caută, identifică, formulează corect și rezolvă o diversitate de probleme din ale căror soluții extrage forme, relații, funcții și servicii utile. Calitatea de a formula întrebări, de a găsi răspunsuri, caracterizează inteligența în acțiune. Inteligența este implicată în cercetarea, proiectarea, producerea și consumul valorilor.

Afectivitatea omului situează inteligența în câmpul interacțiunii persoanei cu ea înseși, cu natura, cu semenii, după consecințele imediate sau pe termen lung care rezultă din trasarea și valorificarea fiecărui sistem de priorități. Tensiunile atractiv repulsive orientează, întrețin și finalizează majoritatea stărilor minții, tot ele reglează ori perturbă întregul corp social, care asemeni individului poate căpăta relaxări ori angoase colective,

fiecare dintre ele ducând la ample cooperări sau conflicte distrugătoare.

Un obiectiv important al educației este însușirea conținutului valorilor acceptate și respectate în societate, corelarea valorilor cu virtutea. Acest obiectiv îl poate realiza doar profesionistul care își manifestă în fiecare act educațional vocația de pedagog, devotamentul față de profesie, înțelepciunea de a îndruma, transmite cunoștințe atât teoretice, cât și practice. Înțelepciunea este apreciată ca *știința sau arta* atribuirii normativizării și transpunerii controlate în afectiv a diversității valorilor. Emoția este cunoaștere și învăluire de sine, este încrederea fără limite în sine când ești solicitat, apreciat și dorit; este securitate când este pozitivă. Dar este și incertitudine și frică când este negativă, este nesiguranță distrugătoare de orice inițiativă, când ești disprețuit și respins.

Înțeleptul autentic nu trebuie privit ca cineva care știe/ nu vrea să trăiască plăcerea. Dimpotrivă, el este înzestrat cu toate calitățile pentru a trata în mod adecvat senzația plăcerii/ satisfacția ca o componentă a vieții. Exersarea plenitudinii senzuale sau subtil emotive este o atitudine normală și inevitabilă, practică timp de milenii, dar nu trebuie apreciată ca scop, ea fiind un mijloc prin care raționalitatea își dăruie randamentul maxim și își premiază victoriile. Emoționalitatea este cea mai ingenioasă, mai intensă și emulantă măsură a omului prin om, este calea reflectării ființei în ființă ca valoare maximă.

În condițiile pregătirii cetățenilor Republicii Moldova de integrare în spațiul comunitar este valoroasă asimilarea tezelor despre specificul culturii europene, interculturalitatea în spațiul european. În filosofia și literatura modernă sunt promovate ideile lui Hegel, filosof clasic german. Hegel promovează ideea în conformitate cu care Europa se axează pe conștiința individuală. Europa este o unitate spirituală, caracterizată de autonomia valorilor și recunoașterea de legi și reguli generale care susțin valoarea fundamentală a solidarității, exprimată de capacitatea oamenilor de a-și ajuta semenii.

În lumea contemporană dinamică, supraîncărcată de tensiuni, provocări, riscuri, solidaritatea oamenilor se manifestă multiplu în protejarea drepturilor fundamentale, promovate de instituțiile europene. Esențial pentru drepturile omului este ideea că un set de bază de libertăți ar trebui garantat pentru toți oamenii de pretutindeni, pe baza nediscriminării și egalității, indiferent de țară, naționalitate și cetățenie, sex, vârstă, rasă, etnie,

religie sau credință, dizabilitate sau orice altă caracteristică sau statut. Printre exemplele de drepturi ale omului care sunt revendicate și citate pe scară largă se numără dreptul la viață, dreptul de a nu fi supus torturii sau la tratamente, sau pedepse crude, inumane sau degradante, dreptul de a participa la alegeri libere și corecte, dreptul la o organizare adecvată a nivelului de trai și drepturile la educație și sănătate [6]. Acumulând informații despre manifestările omului contemporan, despre condițiile în care își desfășoară viața și activitatea, notăm că garantarea și respectarea drepturilor omului este un obiectiv prioritar al manifestării solidarității sociale.

Conceptul *solidaritate*, expus de Emile Durkheim în lucrarea: „Despre diviziunea muncii sociale”, dezvoltă postulatul: diviziunea muncii produce solidaritate socială. Descriind existența mai multor forme de solidaritate, savantul subliniază că solidaritatea socială se manifestă ca solidaritate umană, este un produs nematerial, de ordin moral, psihologic, spiritual, care își descoperă prezența prin fapte concrete, materializate în urma acțiunilor întreprinse de om. Pentru a măsura câmpul solidarității sociale, Durkheim a cercetat factorii de drept, considerând normele juridice în plinătatea lor, ca fiind esențiale în formarea conștiinței colective, a moralei sociale. Solidaritatea se manifestă în funcție de formele de organizare a societății. Cercetând sistemele de reguli juridice care au însoțit evoluția civilizațiilor și conștiința lor socială, Durkheim elucidează rapoartele de cooperare dintre angajați și angajatori în societatea industrială, a economiei dezvoltate prin diviziunea muncii și prin solidaritate socială” [7, p.67-70]. Aprofundarea diviziunii muncii, dezvoltarea economiei a condus la diversificarea manifestărilor solidarității sociale. Omul își manifestă capacitățile individuale în procesul muncii, prin lucrurile pe care le face. Lucrul la fel ca și personalitatea este o parte componentă a societății și are un rol deosebit în organismul social [7, p.114].

În literatura de specialitate sunt descrise: solidaritatea negativă și pozitivă. Solidaritatea negativă provine din legăturile de moștenire ale indivizilor asupra unor bunuri, care nu sunt altceva decât emanații ale muncii depuse, ale energiilor altor indivizi materializate în lucruri. Solidaritatea pozitivă este rezultatul acțiunilor de caritate întreprinse din emanațiile solidarității negative. Acțiunile de caritate, de ajutor voluntar, de generozitate, în afara intereselor economice, ci din considerente pure sociale de filantropie au rădăcini adânci în Europa medievală. Unii istorici le consideră rezultate

ale creșterii economice și bunăstării materiale, ale culturii mediului urban, alții le prezintă ca dovezi ale dezvoltării spirituale și ale devotamentului pentru persoanele suferinde. Solidaritatea pozitivă există pretutindeni unde oamenii conviețuiesc și nu depinde de factorii care o provoacă: diviziunea muncii, pasiunea fiecăruia pentru fiecare, dăruirea sau morala individului.

Sunt două genuri de solidaritate pozitivă: mecanică și organică. Pentru Durkheim diviziunea muncii reprezenta un fenomen menit să nască grupe sociale inexistente până la apariția lui și să producă coeziunea lor sub formă organică, care venea pentru a substitui solidaritatea mecanică. Aceste două forme de solidaritate socială, conform estimărilor lui Durkheim, depind de gradul de dezvoltare al diviziunii muncii. Solidaritatea organică este produsă de energiile indivizilor dotați cu capacități creatoare care în virtutea inteligenței lor pot schimba mersul lucrurilor, pot stimula diviziunea muncii. Solidaritatea organică solicită calități noi ale diviziunii muncii, unde fiecare individ îndeplinește funcții specifice, conform profesiei pe care o deține și poziției sociale unde se află, funcții complexe, specifice, care nu pot fi îndeplinite de alți oameni.

Odată cu aprofundarea diviziunii muncii numărul structurilor și funcțiilor indivizilor cu calități deosebite crește. Diversificarea profesională face să apară oportunități de extindere a creativității individuale și conduce la creșterea conștiinței individuale, care produce schimbări în conștiința colectivă. Conștiința socială devine mai flexibilă, dar nu dispăre, ci diminuează, capătă noi valențe, lăsând loc de manifestare conștiinței individuale. Între indivizi și grupe sociale se formează legături și relații de colaborare întărite de abilități și competențe profesionale. Este solidaritatea indivizilor antrenați de dorința libertății creatoare, mănați în ciudățenia lor de interesul pentru ceea ce este nou, ca să pătrundă în esență, să afle adevărul și să schimbe înspre mai bine, ca să reușească cu forțe mici să facă lucruri mari. Este solidaritatea care se formează și se dezvoltă ca și celulele într-un corp viu, în organismul supus permanent adaptării la mediul înconjurător. De aici și numele de solidaritate organică. Elementele solidarității organice sunt coordonate de un centru și subordonate acestuia. Centrul se află în situație deosebită, chiar privilegiată, însă această situație este generată de esența rolului pe care el îl deține. Indivizii cuprinși de solidaritatea organică nu se mai grupează în funcție de originea lor, ci în conformitate cu natura specifică a activității căreia ei se dedică. Mediul lor natural și

necesar este mediul profesional unde locul fiecăruia este marcat de funcția pe care o deține și nu de consangvinitatea sa reală sau fictivă [7, pp.173-174]. Solidaritatea mecanică și solidaritatea organică se află în relații de excludere reciprocă. Istoria acestor două tipuri de solidaritate ne dovedește că unul dintre ele progresează numai în măsura în care celălalt a regresat. În mediul social uman ele au apărut aproape simultan, deși la început s-a manifestat solidaritatea mecanică.

Savanții folosesc și noțiunea de solidaritate internațională care în cadrul cooperării oferă instituții ce asigură valorile și drepturile pentru toți. În Uniunea Europeană, se acordă o atenție sporită politicilor sociale care susțin solidaritatea și produsele ei: coeziunea socială, incluziunea și responsabilitatea actorilor relațiilor sociale. În articolul 222, Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE), sunt evidențiate opțiunile pentru UE și țările UE: de acțiune în comun; de a preveni amenințarea teroristă pe teritoriul unei țări a UE sau de a acorda asistență unei alte țări din UE care este victimă a unei catastrofe naturale sau provocate de om.

În 2014, UE a adoptat o decizie de stabilire a normelor și procedurilor de aplicare a clauzei de solidaritate. Acestea asigură cooperarea tuturor părților implicate la nivel național și la nivelul UE pentru o reacție rapidă, în mod eficient și consecvent în cazul unor atacuri teroriste sau al unor catastrofe naturale sau provocate de om. Fondul de solidaritate al Uniunii Europene (FSUE) este un instrument de finanțare a operațiunilor în domeniul protecției civile, creat în 2002. Conform normelor revizuite adoptate în 2014, procedurile de lucru au fost simplificate, iar criteriile de eligibilitate au fost clarificate și extinse pentru a acoperi și seceta [2].

Prin mecanismele solidarității, grupurile sociale sprijinite prin diverse programe sociale evită pericolul excluziunii care generează clivaje sociale și inegalități profunde. Apoi, politicile sociale coerente promovează un climat social distins, caracterizat prin reducerea tensiunilor și conflictelor sociale acționând pozitiv asupra performanțelor vieții economice și politicilor de investiții. Obiectivele Agendei de la Lisabona se referă la reforma Modelului Social European (MSE) care presupune adaptarea la noile cerințe socioeconomice și la provocările cu care se confruntă economia europeană. Este vorba despre respectarea tezelor: politica socială este un factor productiv; lipsa unei politici sociale *adecvate* generează un cost economic, social și uman care depășește cheltuielile sociale și redistribuirile financiare. În

acest context, „modernizarea MSE pune accent pe menținerea solidarității, în special în ceea ce privește sistemele de pensii și de îngrijire a sănătății și pe realizarea unui stat activ al bunăstării care să încurajeze participarea la piața muncii” [4, p. 203]. Statele membre ale UE și cele candidate la aderare își propun, după cum rezultă din mai multe documente oficiale și studii academice, să redefinească și să realizeze un MSE, în care ar fi păstrate elementele de protecție socială. MSE este sensibil la inegalitățile sociale, economice, de aceea coeziunea socială este apreciată o caracteristică importantă a acestuia. Abordarea teoretică a politicii sociale comunitare le permite savanților să evidențieze 4 fenomene, care trebuie plasate la baza programelor politice: libera circulație a muncitorilor, dumpingul social și turismul social, eficiența economică și coeziunea socială” [10].

Paradoxul paradoxurilor constă în faptul că dezvoltarea, progresul, modernizarea societății este provocată de stările de instabilitate ale sistemului social-politic, iar eficiența, optimizarea funcționării oricărui sistem este asigurată de stabilitate. Această teză poate fi înțeleasă de actorul vieții sociale caracterizat de inteligență, capabil să urmărească atent schimbările ce se produc constant la nivelul sistemului și la cel al părților lui. Fiecare schimbare, fiind atestată, solicită acțiuni din partea comunității, a administrației publice centrale și locale. Dacă nu avem capacitatea de a reacționa la provocările exogene, atunci la toate nivelele: individual, de grup, comunitar vom avea consecințe periculoase pentru viața actorului.

Concluzii

Sistemul educației este axat pe pregătirea societății moldave pentru integrarea în Uniunea Europeană. Instituțiile educației organizează însușirea valorilor democrației liberale, dezvoltă abilitățile necesare pentru adaptarea la condițiile existențiale corespunzătoare stilului European de viață. În acest scop am evidențiat importanța gândirii critice, participării la viața socială a comunității. Noua reformă a sistemului educațional din Republica Moldova vizează sporirea calității educației, diversificarea formelor de conlucrare a tuturor actorilor procesului educațional: cadre didactice, elevi, studenți, cercetători, manageri ai instituțiilor educaționale de toate nivelurile.

Educația civică este un segment important în realizarea obiectivului strategic al Republicii Moldova – integrarea în Uniunea Europeană. Fiecare cetățean este obligat să asimileze cunoștințe despre: integrare ca proces,

europenizare ca instrument. Un volum solid de informații sunt produse zilnic, dar este necesară o pregătire inclusiv teoretică pentru a selecta adevărul de minciună, de speculație, de fals. Este necesar, în acest sens, să înțelegem semnificația fenomenului – apartenența la cultura și civilizația europeană. În acest studiu am valorificat conținutul atât a apartenenței la Europa, cât și a solidarității sociale, a incluziunii caracteristice stilului European de viață, de gândire.

Referințe bibliografice:

1. DURCHEIM, E. Educație și sociologie. București: E.D.P., 1980
2. DUMBRĂVEANU, A. Solidaritatea socială: forme și manifestări. Volumul 1. Studiu sociologic. pp.59-88. <file:///C:/Users/user/Desktop/59-88.pdf> , accesat la 25 ianuarie 2026.
3. IOSIFESCU, Ș. Calitatea în educație, integrarea europeană, 2006, www.didactic.ro/files/formare
4. GRIGORESCU, Constantin, POENARU, Maria, MOLNAR, Maria, Dimensiunea socială a Uniunii Europene. In: Oeconomica, 2002, p. 203.
5. MARGA, Andrei, Filosofia unificării europene, Cluj: EFES, 2005.
6. Measurement Framework for Equality and Human Rights. Equality and Human Rights Commission, Published October 2017, p. 40. [online]. Disponibil la: <https://www.equalityhumanrights.com/sites/default/files/measurement-framework-interactive.pdf> (accesat la 30 ianuarie 2026).
7. ROȘCA, L., LAZARI, C. Etica și integritatea universitară: experiențe, realizări, probleme. Monografie. IRIM, Chișinău: Tipogr. „Print-Caro”, 2014, 172p.
8. ROȘCA, L. Supraviețuirea, moralitatea și potențialul personalității umane: analiză teoretico-metodologică. Monografie. Chișinău: CEP UASM, 2007, -330p. P.296.
9. ROȘCA, L. Filosofia Integrării Europene. Curs universitar, Chișinău, Tipogr. „Print-Caro”, 2017. ISBN 978-9975-56-449-6.
10. Site-ul web al CES: <http://www.etuc.org/r/287>.
11. ДЮРКГЕЙМ, Е. О разделении общественного труда. Москва: Наука, 1999.

Date despre autor

Ludmila ROȘCA, doctor habilitat în filosofie, cercetător științific principal în subprogramul: CONsolidarea mecanismelor Socio-Economice și juridice de asigurare a bunăstării și securității cetățenilor (CONSEJ), 01.05.02, Universitatea de Stat din Moldova. Autor a peste 200 lucrări științifice, printre care 2 monografii, 2 manuale, 5 cursuri universitare, coordonator a 7 culegeri de articole științifice, a unei monografii colective internaționale. Coordonator a 4 proiecte Jean Monnet: Modulul Filosofia Integrării Europene (2015-2018); Jean Monnet Catedra 620918-EPP-1 2020-1-MD-EPJMO-CHAIR (EUDIPSEC) Uniunea Europeană: noțiune cuprinzătoare; Jean Monnet „Centru de Excelență”: Consolidarea sustenabilității democrației prin educație civică”, SDSCE, (2022-2025); Jean Monnet „Centru de Excelență”: Civic Education for a Resilient Democracy/ Educația Civică pentru o Democrație Rezilientă. Erasmus+ ERASMUS-JMO-2025-COE CERD – 101239922, (2023-2028).

O direcție importantă în activitatea profesorului Jean Monnet – Ludmila Roșca o constituie organizarea și moderarea conferințelor științifice internaționale Jean Monnet, a conferințelor naționale cu participare internaționale, a seminarelor.